RESPECTAREA DREPTULUI LA UN PROCES ECHITABIL DIN PERSPECTIVA DREPTULUI CONTRAVENȚIONAL

RESPECT FOR THE RIGHT TO A FAIR TRIAL FROM THE PERSPECTIVE OF CONTRAVENTIONAL LAW

BÎRCA Valeria
studentă anul II,

Consultant științific:
PANTEA Oleg
dr., conf.univ.

Summary

In this article was analyzed the right to a fair trial, regulated to the legislation of Republic of Moldova. In this article was also analyzed the notion of misdemeanor trial and its characteristic features for our country. The practicals problems and legal gaps faced by Republic of Moldova were not overlooked. At the end of this course paper, were proposed some recommandations to improve the respect for the right to a fair trial, including the proposal for changing and completing/ supplementing the laws. This article we think that will be useful for law students, but also for practitioners who solve and deal with contraventional cases and in the field of human rights .

Keywords: *the right to a fair trial , human rights, misdemeanor trial*

Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care cetățenii beneficiază de drepturile și libertățile consacrate prin legea fundamentală – Constituția Republicii Moldova [1], și prin alte legi, dar de asemenea supunându-se și obligațiilor prevăzute de acestea, fiind egali în fața legii, și a autorităților publice fără nici o discriminare.

O ramură independentă în sistemul nostru de drept este dreptul contravențional care reglementează relații sociale care apar în domeniul activității executive și de dispoziție privind combaterea contravenționalității și reeducarea (reîncadrarea socială) persoanelor care au comis fapte contravenționale concrete. Respectarea dreptului la un proces contravențional echitabil reprezintă o metodă de înfăptuire a justiției în limitele legii.

Declaraţia Universală a Drepturilor Omului constituie o referinţă fundamentală a drepturilor şi libertăţilor omului. Aceasta îşi propune să creeze o lume a libertăţii şi demnităţii care trebuie să aparţină tuturor oamenilor, indiferent de religie, rasă sau sex. Atât Declaraţia, cât şi *Constituţia Republicii Moldova*, obligă autorităţile, mai ales justiţia şi implicit justiţia constituţională, la respectarea drepturilor şi libertăţilor fundamentale.

Protecţia drepturilor omului presupune înainte de toate existenţa unor garanţii şi mecanisme pentru asigurarea exercitării lor. Dintre acestea, mecanismele jurisdicţionale s-au dovedit a fi cele mai eficiente. Ele au la bază exercitarea unor jurisdicţii ce au competenţa să examineze plângerile şi contestaţiile ce îşi găsesc temeiul în încălcarea drepturilor omului şi trebuie să pronunţe hotărâri cu caracter obligatoriu pentru cei interesaţi.

Al doilea act de o importanţă deosebită este *Convenţia Europeană a Drepturilor Omului*. Convenţia constituie baza acţiunii permanente desfăşurate de Consiliul Europei ca deţinător al patrimoniului european în domeniul drepturilor omului.

Dreptul la un proces echitabil ocupă un loc special printre drepturile fundamentale recunoscute într-o societate democratică a cărui garantare trebuie să fie inerentă oricărui sistem de drept. Dreptul la un proces echitabil în faţa unui tribunal independent şi imparţial este recunoscut în dreptul internaţional cutumiar, astfel încât acele state, care încă nu au ratificat instrumentele internaţionale prin care acesta este recunoscut, sunt şi ele ţinute să respecte acest drept și să-și adapteze sistemul judiciar în măsura necesară.

Constituţia Republicii Moldova relevă dreptul la un proces echitabil prin intermediul articolelor 20 – accesul la justiţie, articolul 21 – prezumţia nevinovăţiei, articolul 26 – dreptul la apărare.[2]

Articolul 10 din Declaraţia Universală a Drepturilor Omului prevede că: ”Orice persoană are dreptul în deplina egalitate de a fi audiată în mod echitabil şi public de către un tribunal independent şi imparţial care va hotărî fie asupra drepturilor şi obligaţiilor sale, fie asupra temeiniciei oricărei acuzări în materie penală îndreptată împotriva sa.” [3]

Articolul 6, pct.1 din Convenţia Europeană a Drepturilor Omului prevede că: ”Orice persoană are dreptul de a-i fi examinată cauza în mod echitabil, public şi într-un termen rezonabil, de către un tribunal independent şi imparţial, stabilit prin lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor şi obligaţiilor cu

caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzaţii în materie penală îndreptată împotriva sa. Hotărârea trebuie să fie pronunţată în public, dar accesul în sala de şedinţă poate fi interzis presei şi publicului, pe întreaga durată a procesului sau a unei părţi a acestuia, în interesul moralităţii, al ordinii publice ori al securităţii naţionale într-o societate democratică, atunci când interesele minorilor sau protecţia vieţii private a părţilor la proces o impun, sau în măsura considerată strict necesară de către tribunal, atunci când, datorită unor împrejurări speciale, publicitatea ar fi de natură să aducă atingere intereselor justiţiei." [4]

Prin urmare, din prisma dreptului contravenţional, aplicarea sancţiunilor contravenţionale faţă de cei care au încălcat prevederile legii prin comiterea contravenţiilor se realizează printr-o activitate desfăşurată de anumite organe specializate ale statului. Statul nu poate trage la răspundere direct persoana, deoarece nu este cu drept aplicare automată, ci va cere sancţionarea pe calea unei proceduri speciale prevăzute de lege. Printr-o asemenea ordine se conturează un raport de procedură contravenţională între diferite subiecte care au anumite drepturi şi obligaţii. Anume respectarea procedurii duce nemijlocit la respectarea drepturilor contravenientului şi la pedepsirea lui în mod echitabil. [5]

Procesul contravenţional cuprinde totalitatea normelor juridice procesuale ce conţin anumite reguli de implementare a normelor materiale ale dreptului contravenţional. Realizarea funcţiei fireşti de protecţie administrativ-juridică a valorilor sociale prin intermediul normei materiale de drept contravenţional ar fi fost practic irealizabilă fără instituirea unui mecanism procesual, ce trebuie să fie intentat în spiritul legii. [6]

Astfel, legislatorul a prevăzut un mecanism bine pus la punct de aplicare a măsurilor de constrângere statală. Acest mecanism şi constituie conţinutul de bază al procesului contravenţional.

Articolul 374 din Codul Contravenţional al Republicii Moldova prevede că: "*Proces contravenţional* este activitatea desfăşurată de autoritatea competentă, cu participarea părţilor şi a altor persoane titulare de drepturi şi de obligaţii, având ca scop constatarea contravenţiei, examinarea şi soluţionarea cauzei contravenţionale, constatarea cauzelor şi condiţiilor care au contribuit la săvârşirea contravenţiei". [7]

Prin comiterea unei contravenţii se creează un raport juridic de drept contravenţional, în temeiul căruia statul are dreptul de a aplica vinovatului sancţiunile prevăzute de lege, dar într-un mod juridic, ce nu ar încălca drepturile

și libertățile fundamentale ale persoanei.. Raportul contravențional apare astfel ca o relație socială reglementată prin intermediul normelor juridice, relație în care subiectele sau titularii de drepturi și obligații prevăzute de aceste norme dispun de drepturi care pot fi realizate la nevoie cu ajutorul organelor de stat. Statul însă nu poate trage la răspundere direct persoana, deoarece nu este cu drept de aplicare automată, ci va cere sancționarea pe calea unei proceduri echitabile speciale prevăzute de lege. Printr-o asemenea ordine se conturează un raport de procedură contravențională între diferite subiecte care au anumite drepturi și obligații.

Respectarea dreptului la un proces contravențional echitabil, realizat legal se distinge prin trăsăturile distincte ale acestei proceduri. Deci, se conturează următoarele particularități ale procesului contravențional:

În primul rând, procesul contravențional este o totalitate de norme juridice procesuale ce conțin reguli de aplicare a normelor materiale ale dreptului contravențional.

În al doilea rând, normele juridice procesuale se aplică numai în caz de apariție a raporturilor juridice generate de fapta contravențională comisă.

În al treilea rînd, procesul contravențional presupune o activitate a organelor abilitate privind: prevenirea, curmarea sau constatarea faptei contravenționale, examinarea cazului contravențional și emiterea deciziei asupra cazului, atacarea deciziei și revizuirea cazului, punerea în executare a deciziei privind aplicarea sancțiunii contravenționale.

În al patrulea rând, atât conținutul acestei activități, cît și organele abilitate să examineze cazul și să emită decizia asupra cazului, alte părți ale procedurii contravenționale sunt strict stabilite de legislația contravențională.

În al cincilea rând, procedura contravențională are ca scop și reeducarea contravenientului, constatarea cauzelor și condițiilor în care s-a comis contravenția. [8]

În ceea ce privește locul procesului contravențional în sistemul de drept, considerăm că în etapa actuală de dezvoltare a dreptului contravențional, ca ramură autonomă a dreptului și disciplină de studiu, procedura contravențională poate fi studiată ca o parte componentă a lui. Procesul contravențional are drept scop elaborarea unui mecanism bine chibzuit, legitim de realizare a normelor materiale ale dreptului contravențional privind aplicarea corectă a măsurilor de

constrângere statală, inclusiv a sancțiunilor contravenționale pentru asigurarea executării deciziilor de aplicare a pedepsei contravenționale.

Echitatea procesului din prisma respectării drepturilor omului se indică prin scopul procesului contravențional, ce poate fi atins numai prin efectuarea anumitor activități. Potrivit legislației în vigoare, *sarcinile procedurii contravenționale* sunt: 1) clarificarea la timp, sub toate aspectele, deplină şi obiectivă a împrejurărilor fiecărui caz; 2) soluționarea cazului contravențional în strictă conformitate cu legislația; 3) asigurarea executării hotărârii adoptate privind aplicarea sancțiunilor contravenționale; 4) stabilirea cauzelor şi condițiilor care au contribuit la comiterea contravențiilor; 5) prevenirea contravențiilor și 6) educarea cetățenilor în spiritul respectării legilor, al întăririi legalității. [9]

Aceste sarcini formează câteva blocuri de activități ce contribuie la atingerea scopului procedurii contravenționale: activitatea privind jurisdicția contravențională (soluționarea corectă a cazului contravențional: nici o persoană vinovată de comiterea unei fapte contravenționale nu poate să se eschiveze de la răspunderea contravențională și nici o persoană nevinovată de comiterea unei fapte contravenționale nu poate fi trasă la răspunderea contravențională) şi activitatea de prevenție (stabilirea cauzelor și condițiilor ce favorizează contravenționalitatea, prevenirea de noi contravenții, resocializarea contravenientului).

Sarcinile rezidă în constatarea cazului contravențional și justa pedepsire a contravenienților. Legea subliniază că activitatea procedurală urmează să stabilească în timp util și în mod complet faptele ce constituie contravenții administrative astfel, încât orice persoană trasă la răspundere administrativă să fie sancționată potrivit vinovăției sale. Sarcina respectivă se înfăptuieşte cel mai bine atunci când întreaga procedură contravențională se desfăşoară în modul în care orice persoană care a comis o contravenție este sancționată în conformitate cu legea și nici o persoană nevinovată nu este trasă la răspundere contravențională. Aici e necesar să accentuăm regula fermă potrivit căreia nici o persoană nevinovată nu trebuie să fie trasă la răspundere. Dacă spiritul de dreptate, echitate si justiție cere ca orice vinovat să fie întotdeauna pedepsit, același spirit impune ca vinovăția celui în cauză să reprezinte o certitudine pentru a nu se ajunge la eroare în aplicarea sancțiunii contravenționale. Înțelepciunea populară cuprinde neapărat și ideea că «e preferabil să scape o sută de vinovați nepedepsiți, decât să fie pedepsit un singur nevinovat». [10]

Procesul contravențional este o modalitate de activitate executivă și de dispoziție a organelor abilitate în domeniul combaterii contravenționalității.

Această activitate trebuie să fie bazată pe anumite teze primare, postulate călăuzitoare, care exprimă principalul, esența procedurii contravenționale, pe al căror fundament ia naștere, se dezvoltă și funcționează dreptul contravențional. [11]

Principiile speciale ale procesului contravențional, ce generează ideea de respectare a libertăților fundamentale ale persoanei sunt:

1) *principiul legalității aplicării măsurilor de constrângere statală*, respectarea cerințelor legislației la aplicarea măsurilor de influență pentru contravențiile comise trebuie să fie asigurată prin controlul sistematic din partea organelor ierarhic superioare și a persoanelor cu funcție de răspundere, prin supravegherea activității organelor abilitate să aplice măsuri de constrângere statală exercitată de procuror, prin dreptul de a depune plângeri, prin alte modalități stabilite de legislație;

2) *principiul egalității în fața legii și a autorităților*, toți sunt egali în fața legii, a organelor de constatare a cazului contravențional, de examinare și de emitere a deciziei asupra cazului, de revizuire a cazului și de executarea deciziei privind aplicarea pedepsei contravenționale;

3) *principiul garanției dreptului la apărare,* art. 26 din Constituția Republicii Moldova prevede că fiecare om are dreptul să reacționeze independent, prin mijloace legitime, în caz de încălcare a drepturilor și libertăților sale, pe tot parcursul procesului părțile au dreptul să fie asistate de un avocat, ales sau numit din oficiu; amestecul în activitatea persoanelor care exercită apărarea se pedepseşte prin lege; [12]

4) *principiul inviolabilității persoanei*, libertatea individuală și siguranța persoanei sunt inviolabile, nimeni nu poate fi reținut decât în cazurile și în modul prevăzut de legea contravențională;

5*) principiul aflării adevărului obiectiv*, este obligatorie aflarea adevărului despre împrejurările în care s-a comis contravenția și despre persoana pasibilă de răspundere contravențională;

6) *principiul liberării de mărturisire împotriva sa,* nimeni nu poate fi silit să mărturisească împotriva sa ori împotriva rudelor sale apropiate, a soțului, soției, logodnicului, logodnicei sau să-și recunoască vinovăția;

7) *prezumția nevinovăției,* orice persoană acuzată de un delict este prezumată

nevinovată pînă cînd vinovăţia sa va fi dovedită în mod legal, în cursul unui proces judiciar public, în cadrul căruia i s-au asigurat toate garanţiile necesare apărării sale;

8) *principiul independenței organelor împuternicite să examineze cazul contravențional și supunerea acestora numai legii*, la constatarea faptei contravenționale şi la examinarea cazului organele împuternicite (persoanele cu funcție de răspundere), potrivit prevederilor art. 395 din CC al RM, sunt independente şi se supun numai legii;

9) *principiul contradictorialității*, organul (persoana cu funcție de răspundere) împuternicit să examineze cazul contravențional nu se manifestă în favoarea făptuitorului sau a persoanei vătămate (în favoarea acuzării sau a apărării) şi nu exprimă alte interese decât interesele legii;

10) *principiul proporționalității,* felul şi asprimea pedepsei aplicate trebuie să fie conforme cu gradul pericolului al faptei contravenționale comise, iar uneori, în cazurile prevăzute de lege, pentru un mai bun efect de resocializare a făptuitorului, chiar se renunță la pedeapsă;

11) *principiul utilizării limbii materne,* cetățenii care aparțin minorităților naționale, precum şi persoanele care nu înțeleg sau nu vorbesc limba statului în care se desfăşoară procedura contravențională au dreptul să ia cunoştință de toate actele dosarului pe cazul contravențional, să participe la soluționarea cazului asistați de interpret sau traducător (art. 391 din CC al RM). [13]

Procedura contravențională, constând dintr-o activitate complexă, cu funcțiuni şi o finalitate bine determinată, presupune, în mod necesar, o activitate ordonată şi eficientă în concordanță cu o precisă şi adecvată legiferare. În temeiul reglementării juridice, prevăzute în Codul contravențional, procedura contravențională, în formă tipică, este structurată în patru faze: [14]

1) constatarea cazului contravențional;

2) examinarea cazului contravențional;

3) exercitarea căilor de atac în cauza contravențională:

4) executarea deciziei cu privire la aplicarea sancțiunii contravenționale.

În prima fază se efectuează investigații menite să descopere şi să constate cazul contravențional, să identifice autorul şi să administreze probele în vederea

trimiterii materialelor privind cazul contravențional spre examinare organului (persoanei cu funcție de răspundere) împuternicit în acest scop.

În faza a doua se soluționează cazul contravențional pe baza exactei cunoașteri a situației de fapt și a corectei aplicări a tuturor normelor legale. Aceasta presupune măsuri premergătoare pentru pregătirea către examinarea cazului, cercetarea circumstanțelor cazului și aprecierea probelor, adoptarea și pronunțarea deciziei asupra cazului contravențional și aducerea deciziei respective la cunoștința generală.

A treia fază este facultativă și are loc numai în cazul contestării deciziei cazului contravențional, întrunind: atacarea deciziei, examinarea în recurs a cazului contravențional (controlul legalității și temeiniciei deciziei atacate), adoptarea și pronunțarea deciziei de către instanța de recurs și trimiterea deciziei definitive spre executare.

Ultima fază presupune punerea în executare a deciziei cu privire la aplicarea sancțiunii contravenționale și executarea nemijlocită a acesteia. Ea are loc numai în cazul definitivării deciziei cu privire la aplicarea sancțiunii contravenționale.

Având în vedere complexitatea și importanța acestor instituții, natura juridică deosebită, faptul că toate sau cel puțin unele din ele nu pot lipsi din cadrul procedurii contravenționale, continuitatea lor ca activități diferențiate și alte argumente ne-au determinat să le tratăm în capitole distincte, iar etapele ce se cuprind în faza respectivă, în paragrafe aparte. [15]

Unul dintre factorii determinanți în acțiunile de promovare a drepturilor omului constă în abilitatea titularilor de drepturi de a-și revendica drepturile. Revendicarea drepturilor poate avea un caracter sistemic, cu condiția că titularii își cunosc drepturile și înțeleg că drepturile lor sunt corelate cu obligațiile statului.

Aparent, Republica Moldova atestă nivelul mediu de cunoștințe în domeniul drepturilor omului, ce determină și un nivel mai degrabă scăzut al activismului civic și de revendicare a drepturilor.[16]

În vederea creșterii nivelului de informare a cetățenilor cu privire la drepturile omului, se recomandă:

- ca acțiunile de promovare a drepturilor omului să fie direcționate pe diferite categorii de public, astfel încât să fie accesibile din punct de vedere lingvistic și informațional;

- să se țină cont de specificul surselor de informare utilizate de grupurile țintă în selecția canalelor de transmitere a informației despre drepturile omului;
- să se remedieze discrepanțele existente între grupuri, spre exemplu, persoane din mediul rural, persoane în etate, femei și minorități etno-lingvistice.

În topul drepturilor cel mai des încălcate în Republica Moldova este menționat dreptul la un proces echitabil. Acest drept este asigurat într-o măsură și mai mică persoanelor din grupurile subreprezentate, ceea ce are drept efect adâncirea inegalităților sistemice. Se afirmă faptul că există corupție în sistemul judecătoresc, că procesele de judecată sunt amânate și reamânate, că nu există o etică judecătorească, că se fabrică dosare la comandă.

Ca recomandare privind domeniul dreptului contravențional, aș propune de a fi inclus dreptul la un proces echitabil într-un articol distinct în Codul Contravențional, marcând o garanție a respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Orice societate există şi evoluează pe baza unor legi, norme şi reguli care formează, în întregul lor, un sistem normativ ce reglementează raporturile sociale, care iau naștere între indivizi, ca persoane fizice, sau între aceștia și diverse organisme sociale ori persoane juridice.

Importanța teoretică și practică a procesului contravențional este incontestabilă, de vreme ce întreaga activitate privind tragerea la răspundere pentru comiterea contravențiilor gravitează în jurul ei.

Cunoașterea și respectarea dreptului la un proces echitabil este primordială în realizarea dreptului.

Referințe bibliografice:

1. Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994 [2]
2. Declarația Universală a Drepturilor Omului din 10 decembrie 1948 [3]
3. Convenția Europeană a Drepturilor Omului din 4 noiembrie 1950 [4]
4. Tratat de drept contravențional, Victor Guțuleac, Tipografia Centrală, Chișinău, 2009 [6], [14]
5. Codul Contravențional al Republicii Moldova, nr.218 din 24.10.2008 [7]

6. Dreptul contravențional, Sergiu Furdui, ed. Cartier, Chișinău, 2005 [8]

7. Regimul juridic al contravențiilor, Iulian Poenaru, Lumina Lex, București, 2002 [9]

8. Dreptul contravențional ca ramură distinctă a sistemului de drept, materialele simpoziumului științific studențesc universitar din 3 decembrie 2010, ULIM [11]

9. Administrarea cauzelor contravenționale, suport de curs, INJ [13]

10. Răspunderea contravențională ca formă distinctă a răspunderii juridice, materialele simpoziumului științific studențesc interuniversitar din 28 noiembrie 2011, ULIM [15]

Resurse Web:

1. http://www.parliament.md/LinkClick.aspx?fileticket=hdbrjWNGeLQ%3D&tabid=202&language=ro-RO, accesat la 06.12.2020 [1]

2. https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/rum.pdf, accesat la 06.12.2020 [5]

3. https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/41902/ssoar-studeuropene-2013-2-buruiana-Problematica_respectarii_dreptului_la_un.pdf?sequence=1&isAllowed=y&lnkname=ssoar-studeuropene-2013-2-buruiana-Problematica_respectarii_dreptului_la_un.pdf, accesat la 06.12.2020 [10]

4. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-ecthr-2016-handbook-on-access-to-justice_ro.pdf, accesat la 06.12.2020 [12]

5. https://www.echr.coe.int/Documents/Simplified_Conv_RON.pdf, accesat la 06.12.2020 [16]